HAKEMLİ MAKALE

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN TÜKETİM VERGİLERİ HAKKINDAKİ ALGISI[1]

UNIVERSITY STUDENTS' PERCEPTION ABOUT SPENDING TAXES

Serdar ÇİÇEK*

Hamit ÇETİN**

ÖZ

Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin tüketim vergileri ile ilgili algılarının, bakış açılarının ve bilinç düzeylerinin ortaya konması ve algı-bilinç düzeyine etki eden demografik faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerine uygulanan anketten elde edilen veriler SPSS 22.0 istatistik programı ile Sıklık (%), Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis testlerine tabi tutulmuştur. Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğu, tüketim üzerinden alınan vergileri ağır bulmaktadır. Devletin tüketim vergilerine ağırlık vererek kolay yolu seçtiği, gelir ve servet vergilerine daha fazla yer verilmesi gerektiği elde edilen diğer sonuçlardır. Demografik değişkenlerin algı ve tutumlar üzerindeki etkisi incelendiğinde ise, cinsiyet, aylık

ABSTRACT

In this study, it was aimed to determine the perceptions, perspectives and consciousness levels of university students about consumption taxes and to determine the demographic factors affecting perception-consciousness level. Data obtained from the questionnaire applied to students of Süleyman Demirel University Faculty of Economics and Administrative Sciences were subjected to SPSS 22.0 statistical program and Frequency (%), Mann-Whitney U and Kruskal-Wallis analysis tests. According to the findings, a large majority of the participants find that taxes on consumption are heavy. Other results are that the state has chosen the easiest way by focusing on consumption taxes, and that income and wealth taxes should be more involved. When the effects of demographic variables on perceptions and attitudes were examined, it was

* Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üni., İİBF, Maliye Bölümü, serdarcicek@sdu.edu.tr, ORC-ID: 0000-0003-4085-7474.

** Araş. Gör., Süleyman Demirel Üni., İİBF, Maliye Bölümü, hamitcetin@sdu.edu.tr, ORC-ID: 0000-0001-8629-1045.

Çiçek, S., Çetin, H. (Kasım 2020). Üniversite Öğrencilerinin Tüketim Vergileri Hakkındaki Algısı. *Vergi Raporu, 254,* (94-117).

[1] Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında Dr. Öğretim Üyesi Serdar Çiçek'in danışmanlığında Hamit Çetin tarafından "Tüketicilerin Harcama Vergileri Hakkındaki Algısı ve Demografik Belirleyicileri Üzerine Bir Araştırma: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği" başlığıyla tamamlanarak 25.01.2019 tarihinde savunulan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

M.G.T.: ***24.09.2020*** */ M.K.T.:* ***23.10.2020***

harcama tutarı ve çocukluğun geçirildiği yerleşim yerlerinin büyüklüğünün de algılar üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tüketim Vergisi, Vergi Algısı, Vergi Bilinci, Mükellef Tutumları

Jel Sınıflandırma Kodları: H20, H26

determined that the gender, monthly expenditure amount and the size of the settlements they spent in childhood were effective on perceptions.

Keywords: Consumption tax, tax perception, tax awareness, taxpayer attitudes

Jel Classification Codes: H20, H26

GİRİŞ

"Davranışsal kamu maliyesi" kapsamında yer alan vergi psikolojisi, mükelleflerin vergiler karşısındaki algı, tutum ve davranışlarının incelenmesini konu edinmektedir. Vergi psikolojisi kapsamında verginin taraflarından birisi olan devletin, vergi politikalarını oluştururken ve uygularken kişilerin vergiyi nasıl algıladıklarını ve vergiye yönelik psikolojik yaklaşımlarını dikkate alması büyük önem arz etmektedir. Bireylerin ve mükelleflerin kamu harcamalarının etkin bir şekilde yapılmadığı fikrine kapılmaları, vergilerin dağılımının adaletsiz olduğuna inanmaları ve vergi yükünü yüksek algılamaları gibi sebepler bu kişilerin vergiye karşı sergilemiş oldukları davranışları olumsuz etkileyebilecektir.

Ülkemizde vergi gelirlerinin dağılımı incelediğinde, toplam vergi hasılatının yaklaşık %65'inin dolaylı, yani fiyat içine gizlenmiş olan Katma Değer Vergisi (KDV), Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) gibi tüketim vergilerinden oluştuğu görülmektedir. Söz konusu tüketim vergilerinin mükellefi konumundaki mal veya hizmet üreticilerinin, ithalatçılarının ve satıcılarının vergiye karşı algı, tutum ve davranışları elbette ki son derece önemlidir. Ancak belki daha da önemli olan tüketim vergilerinin gerçek ödeyicisi (taşıyıcısı) konumunda olan tüketicilerin vergi psikolojisini ortaya koyabilmektir. Zira tüketici davranışları neticesinde devletin vergi gelirleri olumsuz şekilde etkilenebileceği gibi, üretim, tüketim, yatırım, ithalat kararları üzerinde de önemli saptırıcı etkiler ortaya çıkabilecektir.

Araştırmada, örneklem kitlesinin üniversite öğrencileri olarak belirlenmesinin sebebi, yukarıda ifade edildiği gibi, çalışmanın daha ziyade nihai tüketiciler için yük oluşturan harcama vergileri ile ilişkili olmasındandır. Henüz iş hayatına atılmadıkları için ücret, ticari kazanç, serbest meslek kazancı vb. gelirleri elde etmemeleri veya gayrimenkul, motorlu taşıt gibi servet unsurlarına (muhtemelen) sahip olmamaları sebebiyle üniversite öğrencilerinin doğrudan vergiler ile münasebetlerinin olmadığı (veya çok kısıtlı olduğu) söylenebilir. Buna karşılık söz konusu öğrenciler, toplumun her kesiminin ödemek zorunda kaldığı dolaylı vergilerin önemli bir ödeyicisi konumundadırlar. Hatta üretim sürecine henüz dahil olmadıkları için pür tüketici vasfında oldukları da bir gerçektir. Bu sebeple çalışmada, pür tüketici konumunda olan üniversite öğrencilerinin tüketim vergilerini nasıl algıladıkları, ödedikleri verginin farkında olup olmadıkları yada vergi ile ilgili bilinç düzeyleri incelenmekte ve değerlendirilmektedir.

Üniversitede yer alan fakülteler veya diğer akademik birimler arasında iktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencilerinin seçilme sebebi ise, söz konusu fakültede kamu maliyesi ve vergiler ile ilgili derslerin okutuluyor olmasındandır. Çünkü, kişilerin algıları ve tutumları, vergiyle ilgili sahip oldukları bilgi düzeyine göre şekillenmektedir. Bilinmeyen bir şeye karşı tutum oluşması mümkün olmadığı gibi, az bilinen bir şeye karşı oluşan tutum ise eksik veya tutarsız olacaktır[2].

[2] İhsan Cemil DEMİR. *Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri, Ege Bölgesi Örneği*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış doktora tezi), İzmir 2008. s.29.

Çalışmada, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören 897 öğrenciye uygulanmış olan anket çalışmasının sonuçları SPSS 22.0 programı ile analiz edilmiştir. Bu kapsamda hazırlanan anket formunun ilk bölümünde öğrencilerin demografik özelliklerine yönelik sorular; ikinci bölümünde öğrencilerin vergiye bakış açılarını ölçmeye yönelik hazırlanan çeşitli sorular yer almaktadır. Diğer bölümlerde ise öğrencilerin tüketim vergileri ile ilgili algı ve tutumlarını ölçmeye yönelik 5'li likert ölçeğine göre hazırlanan sorulara yer verilmektedir. Söz konusu sorulara ilişkin değerlendirmelerin ardından araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri ile tüketim vergilerine yönelik algı ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

1- VERGİ ALGISI

Psikolojik algılamalar, toplumu oluşturan kişilerin tutum ve davranışlarını belirleyen faktörlerin başında gelmektedir. Mükelleflerin vergiye karşı gösterdikleri tutum ve davranışlar, vergiyi nasıl algıladıklarına bağlıdır[3]. Algılama kavramı, bireylerin kendi çevrelerinde meydana gelen olayları ve elde edilen bilgileri duyma, anlama ve farkına varılan olguyu nitel ve nicel olarak değerlendirme süreci olarak tanımlanmaktadır[4].

Vergi algısı, bireylerin vergiye bakışını yansıtmaktadır. Devlete ödenen vergileri kamu hizmetlerinin fiyatı gibi algılamak ve verginin mantığını kavramak verginin doğru algılanması açısından önem arz etmektedir. Örneğin; vergilerin alınmasının temel amacının toplumun yararına olduğu ve daha sonra hizmet olarak topluma yansıyacağı bilincinin kazandırılmaya çalışılması mükellefleri vergiye olumlu yönde bakmaya itecekken, devlet tarafından zorla alınan bir yük veya ceza gibi algılanması vergi ödeme isteğini azaltacaktır[5]. Bu sebeple vergi algısı, bireyin ve toplumun vergiye karşı göstereceği tutum ve davranışların dolayısıyla vergi uyumunun ne yönde olacağını göstermesi açısından önem arz etmektedir[6].

Bilinç kavramı, psikolojide pek çok farklı zihinsel yapı, süreç ve işlevin bir araya gelerek oluşturduğu bir zihinsel durum olarak ifade edilmektedir. Bilinci belirleyen en önemli özellik bilincin bir farkındalık durumu meydana getirmesi özelliğidir. Farkında olunmayan ya da olunamayan bir zihinsel iş veya işlemin sonucu bilinçli bir iş/durum olarak kabul edilememektedir[7]. Dornstein, vergi bilincini "verginin farkında olunması" şeklinde tanımlamaktadır[8]. Vergi bilincinin tanımının doğru yapılabilmesi için, bireylerde oluşan vergi farkındalığının ve verginin neden alındığının farkındalığına vurgu yapılmalıdır. Bu vergi farkındalığı, bireylerin vergi mevzuatı, mevzuattaki değişikliklerin takibi ve vergi uygulamaları konusunda bilgi sahibi olmalarını gerekli kılmaktadır[9].

Vergi bilinci, mükellefin sahip olduğu bilgi düzeyi ile ilgili ya da ilgisiz olarak da olumlu ya da

---

[3] Coşkun Can AKTAN. "*Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı*". Çimento İşveren Dergisi. Sayı Ocak. 2012. s.5,6.

[4] Erol EREN. *Yönetim ve Organizasyon*. 3. Baskı. Beta Yayınları. İstanbul. 1996. s.367.

[5] İsa SAĞBAŞ ve Adem BAŞOĞLU. "İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergiyi Algılaması: Afyonkarahisar İli Örneği". Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi. 2005. Cilt 7. Sayı 2. s.126.

[6] N. Tolga SARUÇ. *Vergi Uyumu: Teori ve Uygulama*. Seçkin Yayınları. 2015. Ankara. s.20.

[7] Metin SAĞLAM. *"Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Bilinci"*. Sosyoekonomi Dergisi. 2013. Cilt 19. Sayı 19. s.319.

[8] Haluk EGELİ ve Funda DİRİL. *"Vergi Bilincinin Oluşumunda Bilişim Teknolojilerinin Rolü: İzmir İli için Bir Uygulama"*. Sosyoekonomi Dergisi. 2014. Sayı 22. s.35.

[9] Selçuk BUYRUKOĞLU ve İrem ERASA. "*Vergi Bilincinin Oluşmasında Mükellef Haklarının Yeri ve Önemi"*. Vergi Dünyası Dergisi. Kasım 2012. Sayı 375. s.119-121.

olumsuz şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Örneğin; vergi yapısı konusunda eksik bilgiye sahip olan mükellef olumlu ya da olumsuz bilince sahip olabilir. Vergi kavramı hakkında yeterli bilgiye sahip mükellef ise vergilerin doğru yere kullanılmadığına inandığında vergiye karşı olumsuz davranış sergileyebilecektir. Ayrıca vergi hakkında yeterli bilgiye sahip mükellef vergi sistemini çok iyi bilmesi dolayısıyla vergiden kaçınma ve vergi kaçırma davranışlarını da gerçekleştirebilir[10].

Vergi algılamasını ve bilincini etkileyen kişisel, ekonomik, sosyal ve kültürel, politik ve hukuki birçok faktörden söz edilebilir. Bu çalışmada tüketim vergilerine ilişkin algı ve tutumları etkileyen demografik faktörlerin etkisi ele alındığından dolayı bu bağlamda oluşan literatür aşağıda verilmektedir.

2- LİTERATÜR ÖZETİ

Türkiye'de ve yurtdışında vergi algısı, bilinci, mükellef tutumları ve bunların demografik belirleyicileri üzerine yapılmış olan ampirik çalışmalardan bazıları şu şekildedir:

1993 yılında Muter vd. tarafından Manisa ilinde 505 mükellef üzerinde uygulanan ve mükelleflerin vergiye karşı sergilemiş oldukları davranışlarının incelendiği çalışmada, verginin tanımlanması ve algılanması ile mükellefin eğitim düzeyi arasında doğrudan bir ilişkinin olduğu ve eğitim arttırılarak mükelleflerin vergiye karşı daha duyarlı hale gelebileceği düşüncesi savunulmuştur[11].

Saruç ve Sağbaş 2003 yılında 480'e yakın vergi mükellefinin katılımı ile hazırladığı çalışmada, vergi etiğinin ölçümü ve vergi kaçırma üzerine etkisi araştırılmıştır. Bu çalışmada vergi ahlakı yüksek olan kişilerin vergi kaçırmaya yönelik eğilimlerinin daha düşük ve eğitim seviyesi yüksek olan katılımcılarda vergi ahlakının daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir[12].

Ömürbek vd. 2007 yılında, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dördüncü sınıf öğrencilerinin vergiye karşı sergilemiş oldukları tutum ve davranışları incelemiştir. Bu ankete 316 öğrenci katılım göstermiştir. Bu çalışmanın uygulamasında cinsiyet ve vergi uyumu arasında bir ilişkinin olduğu sonucu elde edilmiş ve erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla vergiye uyum gösterdikleri ve verginin bir vatandaşlık görevi olduğu algısının erkek öğrencilerde daha yüksek olduğu sonucu bulunmuştur. Çalışmada bir başka sonuç olarak, alınmayan her faturanın devleti değil başkalarını zengin edeceği düşüncesinin hakim olduğu ortaya çıkmıştır[13].

Taytak, 2010 yılında ilköğretim II. kademe öğrencilerinden oluşan 410 öğrencinin vergi bilinç düzeyini incelemiştir. Bu çalışmada altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin vergi algılamaları arasında önemli farkların olduğu bulunmuş ve eğitimin vergi uyumunu olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır[14].

Sağlam, 2013 yılında Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dördüncü sınıf öğrencilerinden 330 öğrencinin vergi algılarını ve

---

[10] Ufuk GENCEL. İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergi Bilinç Düzeyi; İzmir İli Aliağa İlçesi Örneği. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış yükseklisans tezi). Çanakkale 2010. s.15.

[11] Naci Birol MUTER ve diğerleri. *Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması.* Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü. Manisa. 1993. s.1-77.

[12] N. Tolga SARUÇ ve İsa SAĞBAŞ. *"Vergi Etiğinin Ölçümü: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma"*. Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi. 2003. Cilt 5. Sayı 1. s.79-96.

[13] Nuri ÖMÜRBEK ve diğerleri. *"Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları"*. Maliye Dergisi. 2007. Sayı 153. s.102-122.

[14] Mustafa TAYTAK. *"İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik Bir Araştırma". Maliye Dergi*si. 2010. Sayı 158. s.496-512.

bilinçlerini ölçmeye yönelik bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmadaki katılımcıların vergi algılarının pozitif yönde olduğu ve öğrencilerin çoğunun vergi bilinci sahibi oldukları sonucu bulunmuştur. Ayrıca öğrenim görülen bölüme göre vergi algısı ve bilinci ile ilgili olarak öğrencilerin bakış açıları arasında farklılıklar olduğu sonucu bulunmuştur[15].

Saruç, 2015 yılında Sakarya'da 274 kişiye, vergi uyumunu ölçmeye yönelik bir anket uygulamıştır. Bu çalışmada kadınların vergi ahlakının erkeklerinkinden daha yüksek, öğrenci olanların vergi ahlakının ise öğrenci olmayanlardan daha yüksek olduğu sonucu bulunmuştur[16].

Oladipupo ve Obazee (2016) yapmış oldukları çalışmada, vergi bilincinin vergi uyumu üzerinde son derece önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuş ve hükümetin vergi konularında kamuoyunu bilgilendirmek için mümkün olabilecek her şeyi yapması gerektiğini savunarak vergi eğitiminin sürekli olarak okul müfredatına dahil edilmesinin gerekli olduğunu savunmuştur[17].

Oberholzer ve Stack, 2014 yılında yapmış oldukları çalışmada, vergi algıları ile vergi uyumu arasındaki ilişkiyi ele almış ve vergi mükelleflerinin algılarının vergi uyumuna yönelik tutumlarını etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada, vergi uyumuna yönelik daha olumlu bir tutum elde etmek için vergi mükelleflerinin vergi algılarını değiştirmeye odaklanmanın çok önemli olduğu düşüncesi savunulmuştur[18].

Cansız (2015)'a göre, vergilerin kamu giderlerinin finansman kaynağı olması işlevini devam ettirebilmesi için temel koşul, vergi mükellefleri tarafından, vergilerin adil olarak algılanmasıdır. Mükelleflerin benimsemediği vergilerden, beklenen hasılatın elde edilemeyeceğini ifade etmektedir[19].

Durmuş'un vergi bilincinin fiş-fatura duyarlılığına ilişkisini araştırdığı çalışma (2015), Aksaray Üniversitesi öğrencilerinden 292 öğrenci üzerinde uygulanmıştır. Vergi bilinç düzeyinin yüksek olmasının, katılımcıların fiş ve fatura duyarlılığını olumlu yönde etkilediği sonucu elde edilmiştir[20].

Özdemir ve Ayvalı'nın 2007 yılında "Vergi bilincine sahip bireylerin fiş veya fatura alma duyarlılığını etkileyen faktörler" başlıklı çalışmalarında; evlilerin bekarlara göre fiş alma olasılığının daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Ayrıca katılımcıların vergiyi bir vatandaşlık görevi olarak görmeleri ve vergi ahlakına sahip olmaları oranında fişlerini aldıkları sonucu elde edilmiştir[21].

Kastlunger vd., tarafından 2010 yılında cinsiyetin vergi uyumuna etkisini ölçmek ve vergi ödeme stratejilerini incelemek için bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada cinsiyet farklılıklarının vergi uyumuna ve vergi ödeme stratejilerine etkisi olduğu sonucu bulunmuştur. Buna göre, erkeklerin vergi uyumunun kadınlara nazaran daha düşük olduğu ve vergi öderken daha stratejik davrandıkları sonucu elde edilmiştir[22].

---

[15] Metin SAĞLAM. a.g.m. s.315-334.

[16] N. Tolga SARUÇ. a.g.e. s.146.

[17] A. Olugoke OLADİPUPO ve Uyioghosa OBAZEE. *"Tax Knowledge, Penalties and Tax Compliance in Small and Medium Scale Enterprise in Nigeria"*. İBusiness. 2016. Cilt 8. Sayı 1. s.7-8.

[18] Ruanda OBERHOLZER ve E. M. STACK. *"Perceptions of Taxation: A Comparative Study of Different Population Groups in South Africa"*. Repablic Relation Review. 2014. Cilt 40. Sayı 2. s.238.

[19] Harun CANSIZ. *"Defterdarlık Çalışanlarının Vergi Algıları: Akhisar Örneği"*. Yönetim ve Ekonomi. 2015. Cilt 22. Sayı 2. s.434.

[20] M. Ali DURMUŞ. *"Üniversite Öğrencilerinin Vergi Bilinç Düzeylerinin Fiş-Fatura Duyarlılığı İle İlişkisi: Aksaray Üniversitesinde Bir Araştırma"*. Journal of Social and Humanities Sciences Research. 2015. Cilt 5, Sayı 1. s.45.

[21] A. Rıza ÖZDEMİR ve Hasan AYVALI. *"Vergi Bilincine Sahip Bireylerin Fiş veya Fatura Alma Duyarlılığını Etkileyen Faktörler"*. Maliye Dergisi. 2007. Sayı 153. s.64.

[22] Barbara KASTLUNGER ve diğerleri. *"Sex Differences in Tax Complience: Differentiating Between Demographic Sex, Gender-Role Orientation, and Prenatal Masculinization (2D:4D)"*. Journal of Economic Psychology. 2010. Cilt 31. Sayı 4. s.549.

Jimenez ve Iyer tarafından 2016 yılında, sosyal normların, hükümete güvenmenin ve algılanan adaletin mükelleflerin vergi uyumuna etkisini incelemek için bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada devlete duyulan güven ve vergi adaletinin bireylerin vergi uyumuna etkileri incelenmiştir. Hükümete olan güvenin bireylerin vergi yasalarına uymalarına yönelik olan adalet algısı ile ilgili olduğu sonucu bulunmuş ve devlete olan güvenin artmasının vergiye uyumu artıracağı sonucu elde edilmiştir[23].

Ho, vd. tarafından 2013 yılında Çin'de 152 katılımcıya bir anket uygulanmış ve yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi gibi demografik değerlerin vergi uyumuna etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi faktörlerinin istatistiksel bakımından anlamlı olmadığı sonucu elde edilmiştir[24].

Chang vd. tarafından 2000 yılında biri ABD'den ve diğeri Hong-Kong'da olmak üzere iki üniversiteden 157 öğrenci üzerinde bir anket uygulanmış ve vergi uyumu ile eğitim arasındaki ilişki test edilmiştir. Bu çalışmada katılımcıların eğitim düzeyi ile vergi uyumu arasında negatif bir ilişkinin olduğu sonucu elde edilmiştir[25].

3- ARAŞTIRMA

3.1- Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, ekonomik ve sosyal hayatta geleceğin karar vericileri ve uygulayıcıları konumunda olan üniversite öğrencilerinin harcama vergileri hakkındaki algı ve bilinç düzeylerini değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu durum çalışmanın ana özgünlük değerini oluşturmaktadır. Öğrencilerin gerek eğitimleri esnasında "tüketici" vasfıyla ve gerekse eğitim hayatından sonra potansiyel vergi mükellefi olmalarından dolayı vergiye karşı tutum ve davranışları son derece önemlidir.

3.2- Araştırmanın Yöntemi

Vergi, kavramsal olarak objektif hesaplamaları işaret etse de vergi uyumu psikolojik ve sosyolojik faktörler ile şekil almakta ve vergiye karşı olumlu ya da olumsuz algının oluşmasını sağlamaktadır. Tüketici konumunda olmaları itibari ile öğrencilerin mevcut vergi algı düzeyinde, yetiştirildikleri ailenin ve etkileşim içinde oldukları çevrenin yanında eğitim gördükleri üniversitelerin de etkisi son derece önemlidir. Öğrencilerin ailede, yaşadıkları çevrede ve eğitim gördükleri okullarda edindikleri bilinç ve bu bilincin oluşmasını etkileyen faktörlerin tespiti, tüketici olarak ödeyicisi oldukları vergiye karşı aktif ve pasif tepkilerin önüne geçilmesi bakımından büyük önem arz etmektedir. Bu amaç doğrultusunda anket soruları hazırlanmış ve uygulanmıştır.

Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nin anketin uygulandığı eğitim-öğretim yılındaki kayıtlı 7.662 öğrencisi evreni temsil etmektedir. Buna göre, %5 hata payı ve %5 anlamlılık seviyesine göre, örneklem sayısı 366 olarak hesaplanmaktadır[26]. Ancak bu çalışmada evreni daha da iyi temsil edebilmesi için 947 Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencisi ile basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak

[23] Peggy JİMENEZ ve Govind IYER. *"Tax Compliance in Social Settings: The* İnfluence *of Social Norms, Trust in Government, and Perceived Fairness on Taxpayer Compliance"*. Advances in Accounting. 2016. Cilt 34. s.25.

[24] Daniel HO ve diğerleri. *"A Study of The Impact of Culture on Tax Complicance in China"*. International Tax Journal. 2013. Mayıs-Haziran. s.40.

[25] Chris W. CHAN ve diğerleri. *"An Expanded Model of Taxpayer Compliance: Empirical Evidence From The United States and Hong Kong"*. Journal of International Accounting, Auditing and Taxation. 2000. Cilt 9. Sayı 2. s. 83.

[26] Süleyman KARATAŞ. *"Örnekleme Hesaplama"*. (http://aves.akdeniz.edu.tr/skaratas/dokumanlar). Erişim tarihi: 27 Eylül 2020.

anket yapılmıştır. Anket formlarının 50 adedinin kullanılabilir olmadığı tespiti yapılarak, 897'si değerlendirmeye alınmıştır.

Anket formu toplam 48 sorudan ve 6 bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde öğrencilerin sahip oldukları demografik özelliklerin incelendiği sorular, ikinci bölümde 3 veya daha fazla seçeneğe sahip olan çoktan seçmeli sorulara yer verilmiştir. Diğer bölümlerde ise sırasıyla belge (fiş-fatura) alışverişi, tüketim vergilerinin ağırlığı, tüketim vergilerinin gelir dağılımına etkisi ve devletin tüketim vergilerine yaklaşımının incelendiği 5'li likert ölçeğine göre hazırlanan sorular yer almaktadır. Anketimizde yer alan sorular tarafımızca hazırlanmıştır.

3.2.1- Güvenilirlik Analizi

Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.00<ca<0.40 arasında ise sonuçların güvenilir olmadığı, 0.40<ca<0.60 arasında düşük derecede güvenilir olduğu, 0.60<ca<0.90 arasında oldukça güvenilir olduğu ve 0.90<ca<1.00 arasında olması durumunda ise yüksek derecede güvenilir olduğu kabul edilmektedir[27, 28].

Anket çalışmasının genel güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0.712 olarak bulunmuştur. Güvenilirlik katsayısı dikkate alındığında elde edilen sonuç, yapılan çalışmanın oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.2.2- Veri Analizi ve Kullanılan İstatistiki Metod

Çalışmada Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerine yöneltilen anket sonrasında gerek demografik gerekse de beşli likert sorulara verilen cevaplar sayı ve yüzde olarak tablo haline getirilmiştir.

Likert tipteki sorular dikkate alınarak faktör analizi yapılmadan önce Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barttlett testi uygulanarak veri setinin faktör analizine uygunluğu test edilmiştir[29]. Çalışmada KMO değerinin 0.74 bulunması, faktör analizinin uygunluğunun iyi derecede olduğunu göstermektedir[30]. Faktör analizinde asıl metod olarak Temel Bileşenler Analizi, veri döndürme metodu olarak da Varimax metodu kullanılmıştır.

Alt boyutlar yani faktörler belirlenirken öz değeri 1'den büyük olan faktörler ele alınmıştır. Alt boyutlar belirlendikten sonra bu alt boyutlara giren sorulara verilen puanların ortalaması alınarak bu ortalamalara One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi yapılarak normal dağılıma uygun olup olmadıkları test edilmiştir. Bütün alt boyutlara ait veriler normal dağılımın şartını sağlamadığı için, karşılaştırılacak faktör seviye sayısı 2 olan alt boyutların her birinde ayrı olmak üzere parametrik olmayan yöntemlerden Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır. Karşılaştırılacak faktör seviye sayısı 2'den fazla ise alt boyutlarının her birinde ayrı olmak üzere bu faktör bakımından karşılaştırılmasında Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır.

3.2.3- Faktör Analizi

Yapılan faktör analizi sonucunda öz değeri 1'den büyük olan 9 alt boyut belirlenmiş olup toplam varyansın %58,29'unu açıkladığı bulunmuştur.

---

[27] Kazım ÖZDAMAR. *Paket Programları ile İstatistiksel Veri Analizi*. 10. Baskı. Cilt 1. Nisan Kitabevi. Ankara. 2015. Cilt 1. s.81.

[28] Abdullah CAN. *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. 3. Baskı. Pegem Akademi. Ankara. 2014. s.369.

[29] Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi faktör analizinin uygunluğunu test etmek için kullanılan bir indeks olarak kabul edilmektedir. KMO testi faktör sayısının belirlenmesinde kullanılır ve faktör sayısının sıfırdan büyük olan özdeğerler kadar olmasını tercih eder (Sinan SARAÇLI. *"Faktör Analizinde Yer Alan Döndürme Metotlarının Karşılaştırmalı İncelenmesi Üzerine Bir Uygulama"*. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi. 2011. Sayı 3. s.23.).

[30] KMO değerinin 0.7 ve üzerinde olması "iyi", 0.5-0.7 arasında olması "yeterli" ve 0.5'in altında olması ise "faktör analizine devam edilemeyeceği" şeklinde yorumlanmaktadır (Abdullah CAN. a.g.e. s.303).

Tablo 1: Faktör Analizi-Alt Boyutlar

F1	Tüketim Vergilerinin Ağırlığı (%10,436)	Türkiye'de toplanan her 100 liralık verginin 70 lirasının tüketim üzerinden alınıyor olması doğru bir politikadır.
		Bir mal veya hizmetin fiyatı üzerinden iki defa vergi alınmasını doğru buluyorum.
		Buzdolabı, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, elektrik süpürgesi gibi eşyaların hem KDV hem de Özel Tüketim Vergisine tabi olması doğru bir politikadır.
		Parfüm, makyaj malzemesi, tıraş köpüğünden hem KDV hem de ÖTV alınması doğru bir politikadır.
		Akaryakıt ürünlerinin hem KDV'ye hem ÖTV'ye tabi olması doğru bir politikadır.
		Motorlu taşıtların hem KDV'ye hem ÖTV'ye tabi olması doğru bir politikadır.
F2	Tüketim Vergileri İle İlgili Farkındalık (%7,799)	Aldığım fiş ve faturalarda malın içindeki vergi tutarlarını (oranlarını) incelerim.
		Pastaneden pasta aldığımda verilen yazarkasa fişinin üzerinde "pasta" yazmasına dikkat ederim.
		Elektrik, su, telefon, doğalgaz faturalarını elime aldığımda vergi tutarlarını incelerim.
		Malı almadan önce, o maldan ne kadar vergi alındığını araştırırım.
		Mal veya hizmet alırken ödediğim vergilerin farkındayım.
F3	Zararlı Ürünler Üzerindeki Tüketim Vergilerinin Ağırlığı (%7,167)	Kolalı içeceklerin hem KDV'ye hem ÖTV'ye tabi olması doğru bir politikadır.
		Sigaranın hem KDV'ye hem ÖTV'ye tabi olması doğru bir politikadır.
		Alkollü içeceklerin hem KDV'ye hem ÖTV'ye tabi olması doğru bir politikadır.
F4	Zararlı Ürünler Üzerindeki Tüketim Vergilerinin Ağırlığına İlişkin Devletin Tutumu (%6,785)	Sigara veya alkol fiyatının % 80-90'ının vergi olmasında insan sağlığının korunması, gelir elde etme amacına göre daha baskın bir amaçtır.
		Akaryakıt fiyatının % 60-65'inin vergi olmasında çevre kirliğinin önlenmesi, gelir elde etme amacına göre daha baskın bir amaçtır.
		Kolanın fiyatının %30-35'inin vergi olmasında insan sağlığının korunması, gelir elde etme amacına göre daha baskın bir amaçtır.
F5	Fiyat Etiketlerinde Vergi Tutarının Ayrıca Gösterilmesine Yönelik Vergi Uyumu (%5,871)	Alışveriş yaparken, malın etiketinde vergisiz fiyat ve vergi tutarının ayrı ayrı gösterilmesini tercih ederim.
		Fiyat etiketlerinde malın fiyatı ve vergi tutarının ayrı ayrı yazılması vatandaşın vergi ile ilgili farkındalığının gelişmesine yardımcı olur.

F6	Gelir Dağılımı Açısından KDV'ye Karşı Tutumlar (%5,832)	Dar gelirlilerin katlandığı KDV yükü, yüksek gelirlilerin katlandığı KDV yükünden düşük olmalıdır.
		KDV, az kazanandan az, çok kazanandan çok alınmalıdır.
		Devlet, tüketim vergilerine ağırlık vererek kolay yolu seçmektedir.
F7	Vergi Adaleti Açısından KDV'ye Karşı Tutumlar (%5,255)	Kişilerin gelir düzeyleri fark etmeksizin, herkes aynı malı aldığında aynı miktarda KDV ödemelidir.
		Aylık 100 lira elektrik faturası gelen düşük ve orta gelirli iki ailenin de 18 lira KDV ödemesi adildir.
F8	Fiyat Etiketlerinde Vergi Tutarının Ayrıca Gösterilmesine Yönelik Vergi Uyumsuzluğu (%4,756)	Fiyat etiketlerinde malın fiyatı ve vergi tutarının ayrı ayrı yazılması halinde, vergi tutarını görmek, tüketimi kısıtlayıcı bir etki yaratabilir.
		Fiyat etiketlerinde malın fiyatı ve vergi tutarının ayrı ayrı yazılması vergiye karşı tepki oluşmasına sebep olabilir.
F9	Diğer Sorular (%4,392)	Fiyatların "vergi dahil" yazılması zorunluluğu tüketici psikolojisine daha uygundur.
		Daha fazla tüketenden değil, daha fazla gelir elde edenden alınan vergilerin artırılması doğru bir politikadır.

3.2.4- Kolmogorov-Smirnov (K-S) Normallik Testi

Her bir alt boyuta giren sorulara verilen cevapların ortalamaları alınarak bu alt boyutlarına uygulanacak istatistiki teste karar vermek için verilerin normal dağılıp dağılmadığı araştırılmış ve Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. Kolmogorov-Smirnov, tanımlanmış bir evrenin normal olasılık dağılımına uyumluluğunu test etme esasına dayanmaktadır. K-S "p" değerinin 0.05'ten büyük olması ($p>0.05$) verilerin normal dağılım gösterdiği ve "p" değerinin 0.05'ten küçük olması ($p<0.05$) ise verilerin normal dağılım göstermediği anlamını taşımaktadır. Bu durum Shapiro-Wilk testi değerleri için de geçerlidir[31].

[31] Abdullah CAN. a.g.e. s.88-89.

Tablo 2: Kolmogorov-Smirnov (K-S) ve Shapiro-Wilk Normal Dağılım Testi

	Kolmogorov-Smirnov[a]			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
F1	,053	897	,000	,984	897	,000
F2	,086	897	,000	,984	897	,000
F3	,128	897	,000	,943	897	,000
F4	,119	897	,000	,955	897	,000
F5	,244	897	,000	,773	897	,000
F6	,111	897	,000	,948	897	,000
F7	,121	897	,000	,950	897	,000
F8	,130	897	,000	,953	897	,000
F9	,143	897	,000	,946	897	,000

Tablo 2'de incelenen K-S anlamlılık değerleri 0,05'in altında olduğundan dolayı dağılımın normal dağılım özelliği göstermediği sonucuna varılmış ve böylece verilerin normal dağılmadığı hipotezi kabul edilmiştir. Saphiro-Wilk anlamlılık testi değerleri de bu sonucu desteklemektedir.

Gruplar arası farkları test etmek için veriler normal dağılım göstermediklerinden, yani parametrik testlere uygun olmadıklarından dolayı parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis testleri uygulanmıştır.

3.2.5- Mann-Whitney U Testi ve Kruskal-Wallis Testi

Mann-Whitney U testi, iki ilişkisiz örneklemden elde edilen puanların birbirinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini test etmektedir. Yani bu test iki ilişkisiz grubun, ilgilenilmekte olan değişken bakımından evrende benzer dağılımlara sahip olup olmadığını test etmektedir. Mann-Whitney U testi, normallik varsayımının karşılanmadığı durumlarda ilişkisiz t-testinin alternatifi olarak kabul edilmiştir.

Kruskal-Wallis testi, ilişkisiz üç veya daha fazla örneklem ortalamasının birbirinden anlamlı farklılık gösterip göstermediğini test etmektedir. Bu analiz k tane örneklemin bir bağımlı değişkene ait puanlarını karşılaştırarak, puanların arasında gözlenen farkın anlamlılığını test etmede kullanılır.[32, 33]

3.3- Araştırma Sonuçları

Ankete katılan öğrencilerin verdiği cevaplar dikkate alınarak gerek demografik gerekse likert tipli sorularda cevapların sayı ve yüzdeleri tablo haline getirilmiştir.

3.3.1- Demografik Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı

Ankete katılan öğrencilerin cinsiyet, yaş, bölüm, ikamet yeri, aylık harcama tutarı ve çocukluğun büyük bölümünün geçirildiği yerleşim yeri gibi demografik özellikleri aşağıdaki Tablo 3'te özetlenmiştir.

[32] Şener BÜYÜKÖZTÜRK. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 20. Baskı. Pegem Akademi. Ankara. 2014. s.165-169.
[33] Abdullah CAN. a.g.e. s.159-162.

Tablo 3: Ankete Katılanların Demografik Bilgileri

Cinsiyet			**Yaş**			**Çocukluğun Geçirildiği Yerleşim Yeri**		
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Kız	545	60,8	17-21	450	50,2	Köy	119	13,3
Erkek	352	39,2	22-24	413	46,0	Belde/ Kasaba	72	8,0
Toplam	897	100,0	25-27	29	3,2	İlçe	275	30,7
			28-30	5	0,6	İl	244	27,2
			Toplam	897	100,0	Büyükşehir	187	20,8
						Toplam	897	100,0
Bölüm			İkamet Yeri			**Aylık Harcama Tutarı**		
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Maliye	167	18,6	Yurt-Kur.	157	17,5	300 TL ve altı	70	7,8
İktisat	142	15,8	Özel Yurt	172	19,2	301-500 TL	262	29,2
İşletme	99	11,0	Apart	276	30,8	501-750 TL	277	30,9
Kamu Yönetimi	155	17,3	Ev	227	25,3	751-1.000 TL	199	22,2
Çalışma Ekonomisi	101	11,3	Ailesiyle	65	7,2	1.000 TL ve üzeri	89	9,9
Uluslararası İlişkiler	156	17,4	Toplam	897	100,0	Toplam	897	100,0
Sağlık Yönetimi	77	8,6						
Toplam	897	100,0						

Buna göre ankete katılan öğrencilerin %60,8'i kız, %39,2'si erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin %50,2'si 17-21, %46,0'ı ise, 22-24 yaş aralığındadır. Öğrencilerin çocukluklarının büyük bölümünü geçirdiği yerleşim yerlerine bakıldığında, ilçe ve il merkezlerinin ön planda olduğunu, bunları sırasıyla büyükşehir, köy ve belde/kasabaların izlediği görülmektedir.

Katılımcıların ikamet ettikleri yerlere göre dağılımları incelendiğinde, ankete katılanların %30,8'inin apart dairede, %25,3'ünün evde, %19,2'sinin özel yurtta, %17,5'inin Yurt-Kur'da ve %7,2 gibi çok düşük bir oranının da kendi aileleriyle birlikte yaşadıkları belirlenmiştir. Ankete katılan öğrencilerin %30,9'unun aylık harcamasının 501-750 TL, %29,2'sinin aylık harcamasının 301-500 TL, %22,2'sinin aylık harcamasının 751-1.000 TL arasında olduğu görülmüştür.

3.3.2- Çoktan Seçmeli Araştırma Sorularına Verilen Cevapların Dağılımı

Ankete katılan öğrencilere, Türkiye'deki harcama vergileri ve vergi dağılımları ile ilgili algılarını ölçmek amacıyla çoktan seçmeli araştırma soruları yöneltilmiştir.

Tablo 4: "Size Göre Türkiye'de En Fazla Hangi Vergi Toplanmaktadır?" Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
Gelir Vergisi	146	16,3
Kurumlar Vergisi	37	4,1
Katma Değer Vergisi	539	60,1
Özel Tüketim Vergisi	84	9,4
Emlak Vergisi	16	1,8
Motorlu Taşıtlar Vergisi	66	7,4
Özel iletişim Vergisi	9	1,0
Toplam	**897**	**100,0**

Tablo 4 incelendiğinde, katılımcıların % 60,1 gibi çok büyük bir bölümü, Türkiye'de en yüksek vergi hasılatının KDV'den sağlandığı düşüncesine sahiptir. Katılımcıların %16,3'ü en çok hasılatın gelir vergisinden, %9,4'ü en çok hasılatın ÖTV'den, %7,4'ü ise en yüksek hasılatın motorlu taşıtlar vergisinden sağlandığını düşünmektedir.

Türkiye'de vergi gelirleri tahsilatı incelendiğinde, yıllardır KDV'nin en çok hasılat sağlayan vergi olduğu bilinmektedir. Bu durum öğrenci algıları ile gerçek durumun birbirleriyle örtüştüğünü göstermektedir. Buna karşılık Türkiye'de genellikle en yüksek vergi hasılatı sağlayan 2. vergi olan ÖTV'nin öğrencilerin zihninde aynı şekilde derecede şekillenmediği anlaşılmaktadır. Bu sonucun temelinde, her mal veya hizmetin fiyatı içinde KDV'nin bulunduğunun toplum tarafından kabul görmüş olmasıdır. Sadece belli mallardan alınmakta olan ÖTV'nin çok yüksek vergi hasılatı sağlayabileceği öngörülememektedir.

Tablo 5: Türkiye'de Vergi Hasılatı Dağılımına İlişkin Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı

Size Göre Türkiye'de Hangisinden Daha Fazla Vergi Alınmaktadır?	Frekans	Yüzde (%)	Size Göre Aşağıdaki Kaynakların Hangisinden Daha Fazla Vergi Alınmalıdır?	Frekans	Yüzde (%)
Gelir Üzerinden	306	34,1	Gelir Üzerinden	186	20,7
Tüketim Üzerinden	481	53,6	Tüketim Üzerinden	219	24,4
Servet Üzerinden	110	12,3	Servet Üzerinden	492	54,8
Toplam	**897**	**100,0**	**Toplam**	**897**	**100,0**

Tablo 5'te yer alan sonuçlara göre, katılımcıların %12,3'ü Türkiye'de en fazla verginin servet üzerinden alındığını, %34,1'i gelir üzerinden alındığını düşünürken, %53,6'lık gibi çok yüksek bir oranı ise tüketim üzerinden alındığını ifade etmektedir. Bu ifadeye verilen cevaplar incelendiğinde, ankete katılan öğrencilerin Türkiye'de dolaylı vergilerin ağırlığının farkında oldukları söylenebilir.

Buna karşılık öğrenci zihnindeki ideal dağılımın ne olması gerektiğinin sorgulandığı diğer soruda, katılımcıların %20,7'si en fazla verginin gelir üzerinden alınmasını, %24,4'ü en fazla verginin tüketim üzerinden alınması gerektiğini savunurken, %54,8 gibi çok yüksek bir oran ise en fazla verginin servet üzerinden alınması gerektiği düşüncesini savunmaktadır. Ankete verilen cevaplar, öğrencilerin bakış açısından dolay-

lı-doğrudan vergi paylaşımının, Türkiye'deki reel durumun tam tersi olması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca verilen yanıtların oransal ağırlık farkları incelendiğinde, öğrencilerin en fazla servet vergilerinin ağırlığının artırılmasını istedikleri sonucuna varılabilir.

3.3.3- Faktör Analizi Yapılan Likert Ölçekli Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı

Aşağıda faktör analizi bağlamında belirlenen alt boyutlara ilişkin likert ölçekli önermeler konusunda katılımcıların algıları incelenmeye çalışılmıştır.

Tablo 6: Likert Ölçekli Sorulara Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımları

	Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum	
Tüketim Vergilerinin Ağırlığına İlişkin Önermeler (F1)	**Frekans**	**Yüzde (%)**	**Frekans**	**Yüzde (%)**	**Frekans**	**Yüzde (%)**
Türkiye'de Toplanan Her 100 Liralık Verginin 70 Lirasının Tüketim Üzerinden Alınıyor Olması Doğru Bir Politikadır.	456	**50,8**	235	26,2	206	23,0
Bir Mal veya Hizmetin Fiyatı Üzerinden İki Defa Vergi Alınmasını Doğru Buluyorum.	571	**63,7**	105	11,7	221	24,7
Buzdolabı, Çamaşır Makinesi, Bulaşık Makinesi, Elektrik Süpürgesi gibi Eşyaların Hem KDV Hem de Özel Tüketim Vergisine Tabi Olması Doğru Bir Politikadır.	426	**47,5**	214	23,9	257	28,6
Parfüm, Makyaj Malzemesi, Tıraş Köpüğünden Hem KDV Hem de ÖTV Alınması Doğru Bir Politikadır.	451	**50,3**	199	22,2	247	27,6
Akaryakıt Ürünlerinin Hem KDV'ye Hem ÖTV'ye Tabi Olması Doğru Bir Politikadır.	508	**56,6**	182	20,3	207	23,1
Motorlu Taşıtların Hem KDV'ye Hem ÖTV'ye Tabi Olması Doğru Bir Politikadır.	458	**51,0**	210	23,4	229	25,5
Tüketim Vergileri Konusundaki Farkındalığa İlişkin Önermeler (F2)						
Aldığım Fiş ve Faturalarda Malın Fiyatı İçindeki Vergi Tutarlarını (Oranlarını) İncelerim.	216	24,1	158	17,6	523	**58,3**
Pastaneden Pasta Aldığımda Verilen Yazarkasa Fişinin Üzerinde "Pasta" Yazmasına Dikkat Ederim.	257	28,6	168	18,7	472	**52,6**

Elektrik, Su, Telefon, Doğalgaz Faturalarını Elime Aldığımda Vergi Tutarlarını İncelerim.	144	16,0	127	14,2	626	**69,8**
Malı Almadan Önce, O Maldan Ne Kadar Vergi Alındığını Araştırırım.	354	**39,5**	264	29,4	279	31,1
Mal veya Hizmet Alırken Ödediğim Vergilerin Farkındayım.	187	20,9	240	26,8	470	**52,4**
Zararlı Ürünler Üzerindeki Tüketim Vergilerini Desteklemeye İlişkin Önermeler (F3)						
Kolalı İçeceklerin Hem KDV'ye Hem ÖTV'ye Tabi Olması Doğru Bir Politikadır.	281	**42,5**	195	21,7	321	35,8
Sigaranın Hem KDV'ye Hem ÖTV'ye Tabi Olması Doğru Bir Politikadır.	215	24,0	132	14,7	550	**61,3**
Alkollü İçeceklerin Hem KDV'ye Hem ÖTV'ye Tabi Olması Doğru Bir Politikadır.	219	24,5	120	13,4	558	**62,2**
Zararlı Ürünler Üzerindeki Tüketim Vergilerinin Ağırlığı İle İlgili Devlet Politikalarına İlişkin Önermeler (F4)						
Sigara veya Alkol Fiyatının % 80-90'ının Vergi Olmasında İnsan Sağlığının Korunması, Gelir Elde Etme Amacına Göre Daha Baskın Bir Amaçtır.	226	25,2	163	18,2	508	**56,6**
Akaryakıt Fiyatının % 60-65'inin Vergi Olmasında Çevre Kirliğinin Önlenmesi, Gelir Elde Etme Amacına Göre Daha Baskın Bir Amaçtır.	350	**39,1**	238	26,5	309	34,5
Kolanın Fiyatının %30-35'inin Vergi Olmasında İnsan Sağlığının Korunması, Gelir Elde Etme Amacına Göre Daha Baskın Bir Amaçtır.	307	34,3	214	23,9	376	**41,9**
Fiyat Etiketlerinde Vergi Tutarının Ayrıca Gösterilmesine İlişkin Önermeler (F5)						
Alışveriş Yaparken, Malın Etiketinde Vergisiz Fiyat ve Vergi Tutarının Ayrı Ayrı Gösterilmesini Tercih Ederim.	50	5,6	76	8,5	771	**85,9**

Fiyat Etiketlerinde Malın Fiyatı ve Vergi Tutarının Ayrı Ayrı Yazılması Vatandaşın Vergi İle İlgili Farkındalığının Gelişmesine Yardımcı Olur.	42	4,7	68	7,6	787	**87,8**
Gelir Dağılımı Açısından KDV'ye Karşı Tutumlara İlişkin Önermeler (F6)						
Dar Gelirlilerin Katlandığı KDV Yükü, Yüksek Gelirlilerin Katlandığı KDV Yükünden Düşük Olmalıdır.	139	15,5	148	16,5	610	**68,1**
KDV, Az Kazanandan Az, Çok Kazanandan Çok Alınmalıdır.	169	18,8	158	17,6	570	**63,5**
Devlet, Tüketim Vergilerine Ağırlık Vererek Kolay Yolu Seçmektedir.	119	13,3	192	21,4	586	**65,3**
Vergi Adaleti Açısından KDV'ye Karşı Tutumlara İlişkin Önermeler (F7)						
Kişilerin Gelir Düzeyleri Fark Etmeksizin, Herkes Aynı Malı Aldığında Aynı Miktarda KDV Ödemelidir.	349	39,0	145	16,2	403	**45,0**
Aylık 100 Lira Elektrik Faturası Gelen Düşük ve Orta Gelirli İki Ailenin de 18 Lira KDV Ödemesi Adildir.	399	**44,5**	237	26,4	261	29,1
Fiyat Etiketlerinde Vergi Tutarının Ayrıca Gösterilmesinin Yaratacağı Vergi Uyumsuzluğuna İlişkin Önermeler (F8)						
Fiyat Etiketlerinde Malın Fiyatı ve Vergi Tutarının Ayrı Ayrı Yazılması Halinde, Vergi Tutarını Görmek, Tüketimi Kısıtlayıcı Bir Etki Yaratabilir.	211	23,6	227	25,3	459	**51,1**
Fiyat Etiketlerinde Malın Fiyatı ve Vergi Tutarının Ayrı Ayrı Yazılması Vergiye Karşı Tepki Oluşmasına Sebep Olabilir.	176	19,6	188	21,0	533	**59,4**
Tüketim Vergilerine İlişkin Diğer Önermeler (F9)						
Fiyatların "Vergi Dahil" Yazılması Zorunluluğu Tüketici Psikolojisine Daha Uygundur.	162	18,1	195	21,7	540	**60,2**
Daha Fazla Tüketenden Değil, Daha Fazla Gelir Elde Edenden Alınan Vergilerin Artırılması Doğru Bir Politikadır.	164	18,3	187	20,8	546	**60,9**

Tüketim Vergilerinin Ağırlığına İlişkin Önermelerin Değerlendirilmesi

Tüketim vergilerinin ağırlığına ilişkin yöneltilen önermelere karşı, öğrencilerin algı ve tutumları şu şekilde özetlenebilir. Ankete katılan öğrencilerin %50,8'i tüketim üzerinden alınan vergilerin vergi gelirleri içindeki ağırlığının yüksek olmasını doğru bir politika olarak algılamamaktadır. Öğrencilerin %63,7'si gibi büyük çoğunluğunun, bir mal veya hizmet üzerinden iki defa vergi alınmasını doğru bulmadığı görülmektedir.

ÖTV'ye tabi mallarda, malın bedeline öncelikle ÖTV oranının tatbik edilmesi ve ardından ÖTV'li fiyat üzerinden KDV hesaplanması bu mallarda verginin vergisinin alınmasına sebebiyet vermekte ve vergi yükünü büyük ölçüde artırmaktadır. Ülkemizde üzerinden ÖTV ve KDV şeklinde iki defa vergi alınan mallardan bazıları (beyaz eşya, parfümeri ürünleri, akaryakıt, motorlu taşıt gibi) öğrencilere sırasıyla yöneltilmiştir. Katılımcıların %47,5'i beyaz eşya ürünlerinden, %50,3'ü parfümeri ürünlerinden, %56,6'sı akaryakıt ürünlerinden, %51'i ise motorlu taşıtlardan iki defa vergi alınmasını doğru bir politika olarak görmemektedir. Anket sonuçlarına tersten bakıldığında ise, katılımcıların %24,7'si beyaz eşya ürünlerinden, %27,6'sı parfümeri ürünlerinden, %23,1'i akaryakıt ürünlerinden, %25,5'i ise motorlu taşıtlardan iki defa vergi alınmasını politikasını desteklemektedir.

Anket sonuçlarının gösterdiği sonuçlardan birisi de, özellikle akaryakıt ürünlerinden iki defa vergi alınması politikasına daha fazla itiraz edilmesi veya bu politikanın daha az desteklenmesidir. Akaryakıt ürünlerinin mal ve hizmet üretiminde ve ticaretinde temel girdilerden olduğu ve diğer mal ve hizmet fiyatlarını belirleyen temel unsurlardan birisi olduğu düşünülürse, öğrencilerin bu konuda bilinçli hareket ettikleri ifade edilebilir.

Tüketim Vergileri Konusundaki Farkındalığa İlişkin Önermelerin Değerlendirilmesi

Ankete katılan öğrencilerin %58,3'ü bir mal veya hizmet satın aldığında fiş veya fatura üzerinde, malın fiyatı içindeki vergi tutarını incelediklerini belirtmektedir. Katılımcıların %52,6'sı ise satın almış oldukları mal veya hizmetin cinsinin yazarkasa fişinde doğru yer aldığına dikkat ettiğini bildirmiştir. Bu önermenin sorulmasının amacı, uygulamadaki üç farklı KDV oranından yararlanmak ve daha düşük vergi ödemek isteyen mükelleflerin mal veya hizmetin cinsini farklı gösterme gayretidir. Ancak sonuçlar öğrencilerin bu konuda da bilinç düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Vergi farkındalığı ile ilgili diğer bir önermede, öğrencilerin elektrik, su, doğalgaz faturalarında yer alan vergi tutarlarını inceleyip incelemedikleri sorulmuştur. Ankete katılan yaklaşık her üç öğrenciden ikisinin (%69,8) faturalardaki vergi tutarlarını incelediği görülmektedir. Bu konuda katılımcıların farkındalıklarının yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Mal ve hizmet satın alınırken, ödenmekte olan vergilerin farkında olunup olunmadığına ilişkin önermede, katılımcıların %52,4'ünün satın almış oldukları mal ve hizmetlere ne kadar vergi ödemiş olduklarının farkında oldukları görülmüştür. Tüketici vasfında olan öğrencilerin satın aldıkları mal ve hizmetler ile ödedikleri faturalar içindeki vergi tutarının farkında oldukları, ancak mal veya hizmeti satın almadan önce, mal veya hizmetin fiyatı içindeki vergi tutarını pek fazla araştırmadıkları ortaya çıkmaktadır. Çünkü, öğrencilerin sadece %31,1'i malı satın almadan önce vergi tutarını araştırdıklarını ifade etmektedir.

Zararlı Ürünler Üzerindeki Tüketim Vergilerini Desteklemeye İlişkin Önermelerin Değerlendirilmesi

Tablo 6 incelendiğinde, katılımcıların %35,8'inin kolalı içeceklerden hem KDV hem de ÖTV alınmasını desteklediği görülmektedir. Buna karşılık sigaradan iki defa vergi alınmasını destekleyenlerin oranı %61,3 iken, alkollü içeceklerde bu oran %62,2'dir.

Kolalı içecekler, sigara ve alkol tüketimi insan sağlığına zararlı olduğu gibi toplum sağlığına da zararlıdır. Ancak kolalı içeceklerin sağlığa zararlı olduğu yönündeki toplum algısının sigara ve alkol tüketimine göre daha düşük olmasının araştırma sonuçlarına da yansıdığı görülmektedir. Kolalı içeceklerden iki defa vergi alınmasını destekleyenler ve karşı olanların oransal olarak birbirine yakın olması, ayrıca kararsızların oranının sigara ve alkol sorularındakine nazaran yüksek olması göze çarpan hususlardır. Buna karşılık, katılımcıların toplumun sağlığına zarar veren ürünlerden alkollü içecekler ve sigara üzerinden alınan yüksek vergilerin doğru olduğu konusunda net tavır takındıkları görülmektedir.

Zararlı Ürünler Üzerindeki Tüketim Vergilerinin Ağırlığı İle İlgili Devlet Politikalarına İlişkin Önermelerin Değerlendirilmesi

Tablo 6'da verilen önermelerin ilkinde, sigara ve alkol üzerinden alınan yüksek vergilerin arkasındaki politika sorgulanmaya açılmıştır. Devlet insan sağlığını korumak için mi? yoksa vergi gelirlerini daha fazla artırmak için mi? bu mallarda yüksek vergilemeye gitmektedir. Ankete katılan öğrencilerin %56,6'lık kısmı insan sağlığının korunması için yüksek vergilemeye gidildiğini, %25,2'si ise vergi gelirlerini artırmak için yüksek vergilemeye gidildiğini ifade etmiştir. Bu sonuç, sigara ve alkolden fazla vergi alınmasını sağlayan devlet politikasının katılımcılar tarafından yüksek oranda kabul gördüğünü ve katılımcıların zihninde sosyal amacın mali amaca göre daha baskın olduğu algısını göstermektedir.

Aynı önerme, kolalı içecekler için sorulduğunda sonuçların farklılaştığı görülmektedir. Öğrencilerin %41,9'u kolalı içecekler üzerinden alınan %30-35 oranlık verginin insan sağlığının korunması yönelik bir politika olduğunu savunurken, %34,3'lük kesim ise sadece gelir elde etmeye yönelik olduğunu savunmaktadır. Kolalı içecekler konusunda devletin yüksek vergi politikasına daha az destek verilmesinin sebebi yukarıda da ifade edildiği üzere sigara ve alkolün insan sağlığına vermiş olduğu zararın kolalı içeceklerden daha yüksek derecede olduğu algısının bir sonucu olabilir.

Akaryakıt ürünlerindeki yüksek vergilemenin sebebine ilişkin görüşler incelendiğinde, öğrencilerin %34,5'i çevre kirliliğinin önlenmesi için akaryakıttan yüksek vergi alındığını ifade ederken, %39'u daha fazla vergi geliri elde etme amacının baskın olduğunu ifade etmiştir. Verginin sosyal amacı çerçevesinde düşünüldüğünde, akaryakıt tüketiminin insan ve toplum sağlığına ve çevreye verdiği zararlar sebebiyle yüksek vergilendirilmesi son derece doğru bir politikadır. Ancak katılımcıların zihninde bu amacın geri planda kaldığı, devletin gelir elde etme amacının ön plana çıktığı anlaşılmaktadır.

Fiyat Etiketlerinde Vergi Tutarının Ayrıca Gösterilmesine İlişkin Önermelerin Değerlendirilmesi

Alışveriş sırasında satın alınan malın fiş veya faturasında tahsil edilen vergi tutarı yazıyor olsada, henüz ödeme noktasına gitmeden, malın kalitesini ve özelliklerini incelerken fiyat etiketinde vergi tutarının ayrıca gösterilmesi vergi bilincinin daha fazla yerleşmesine sebep olabilecektir. Tablo 6 incelendiğinde, öğrencilerin %85,9 gibi çok büyük bir kısmı fiyat etiketlerinde malın fiyatı ile vergi tutarının ayrı ayrı yazılmasını istemektedir. Bunun tersini isteyenlerin oranı ise %5,6 gibi çok düşük bir oranı temsil etmektedirler. Bu konu ile ilgili kararsız kalanların oranı ise %8,5'dir.

Öğrencilerin %87,8 gibi çok büyük bir kısmı ise, malın fiyatı ile vergi tutarının ayrı ayrı yazılmasının vatandaşların vergi farkındalığının artmasına olumlu yönde etki ederek, bu kişilerin vergi bilinç düzeylerini yükselteceğini düşünmektedir. Bu ifadeye karşı olanların oranı %4,7 gibi çok düşük bir düzeydedir.

Gelir Dağılımı Açısından KDV'ye Karşı Tutumlara İlişkin Önermelerin Değerlendirilmesi

Gelir dağılımı açısından KDV'ye karşı tutumlar incelendiğinde, dar gelirlilerin KDV yükünün

yüksek gelirlilere nazaran daha düşük tutulması önerisinin yüksek derecede desteklendiği görülmektedir. Bu ifadeye öğrencilerin %15,5'i katılmazken, %68,1 gibi büyük bir çoğunluk dar gelirlilerin KDV yükünün yüksek gelirlilere nazaran daha düşük olması gerektiğini savunmaktadır.

Tabloda yer alan "KDV, az kazanandan az, çok kazanandan çok alınmalıdır" önermesine katılımcıların %18,8'lik bir oranının katılmadığı görülmektedir. Kararsızların oranı %17,6 iken ifadeye katılanların oranı ise %63,5 gibi çok yüksek bir oranı oluşturmaktadır. Katılımcıların yaklaşık üçte ikisi, KDV'nin az kazanandan az ve çok kazanandan da çok alınması gerektiğini savunmakta aksi bir durumun adaletsiz olacağını düşünmektedir.

Devletin tüketim vergilerine ağırlık vererek kolay yolu seçtiğine yönelik önermeye, öğrencilerin %13,3'lük bir kısmı katılmadığını belirtmiştir. Fakat katılımcıların %65,3'ü devletin tüketim vergilerine ağırlık vererek kolay yolu seçtiğini düşünmektedir. Dolaylı vergilerin vergi idaresi tarafından yönetiminin kolay olması ve fiyat içine gizlenmiş olduklarından mükellef psikolojisine uygun olmaları gibi faktörler söz konusu vergileri toplamayı kolaylaştırmaktadır. Ancak doğrudan vergilerin artırılmasının getireceği olumsuz ekonomik, sosyal ve siyasi etkilerden kaçınma isteğinin de, politika belirleyicilerini ve yöneticileri dolaylı vergilere doğru sürüklediğini ifade etmek gerekir.

Vergi Adaleti Açısından KDV'ye Karşı Tutumlara İlişkin Önermelerin Değerlendirilmesi

"Kişilerin gelir düzeyleri fark etmeksizin, herkes aynı malı aldığında aynı miktarda KDV ödemelidir." önermesi yatay eşitliği vurgulayan ancak ödeme gücüne göre vergilendirmeyi arka plana atan, sübjektif adaletin sağlanamadığı bir durumu yansıtmaktadır. Bu önerme, öğrencilerin %45'i tarafından doğru bulunmuştur. Aynı önermenin, daha açık bir şekilde sorulması halinde sonuçların biraz farklılaştığı görülmektedir. "Aylık 100 lira elektrik faturası gelen düşük ve orta gelirli iki ailenin de 18 lira KDV ödemesi adildir." önermesi, öğrencilerin %39,1'i tarafından doğru bulunmuştur. Bu önermelere verilen cevaplar, öğrencilerin eşitlik ve adalet kavramlarının ayrımını doğru algıladıklarını göstermektedir.

Fiyat Etiketlerinde Vergi Tutarının Ayrıca Gösterilmesinin Yaratacağı Vergi Uyumsuzluğuna İlişkin Önermelerin Değerlendirilmesi

Daha önce ifade edildiği gibi öğrencilerin %85-90'ı fiyat etiketlerinde malın fiyatı ile vergi tutarının ayrı ayrı gösterilmesinin vergi farkındalığını ve bilincini artıracağını düşünmektedir. Bu konuda vergi farkındalığının ve bilincinin artmasının nasıl etkileri olabileceğine ilişkin önermelere verilen cevaplar, sonuçların negatif algılandığını göstermektedir. Ankete katılan öğrencilerin %51,1'i, fiyat etiketlerinde malın fiyatı ile vergi tutarının ayrı ayrı yazılması halinde tüketimin azalabileceğini düşünmektedirler. Yine katılımcıların %59,4 gibi çok yüksek bir oranı ise fiyat etiketlerinde malın fiyatı ile vergi tutarının ayrı yazılmasının vergiye karşı tepkilere neden olabileceğini ifade etmektedir.

Bu hususta verginin mali amacı ile vergi bilinci veya farkındalığı arasında bir çatışmanın varlığından söz edilebilir. Perakende satışlarda fiyatların vergi dahil gösterilmesi zorunluluğu mükellef psikolojisine uygundur ve verginin mali amacını desteklemektedir. Buna karşılık, fiyat etiketlerinde verginin fiyata dahil edilmesi ve ayrıca gösterilmemesi, vatandaşlarda vergi farkındalığının ve bilincinin gelişmesine engel olmaktadır.

Tüketim Vergilerine İlişkin Diğer Önermelerin Değerlendirilmesi

Gerçek usuldeki mükelleflerin perakende mal ve hizmet satışlarında fiyatların "vergi dahil" yazılması zorunluluğu bulunmaktadır. Bu konuda öğrencilerin %18,1'inde fiyatların "vergi dahil" yazılması zorunluluğunun tüketici psikolojisine uygun olmadığı düşüncesi bulunmaktadır. Bu zorunluluğun tüketici psikolojisine daha uygun

olduğunu savunan öğrencilerin oranı ise %60,2 gibi yüksek bir orandır.

Daha önce de ifade edildiği üzere, araştırmaya katılan öğrencilerin yarısından fazlası tüketim vergilerinin ağırlığının yüksek olmasını doğru bulmamaktadır. Bu sonuç aslında gelir ve/veya servet vergilerinin artırılması gerektiği düşüncesini de ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, "Daha fazla tüketenden değil, daha fazla gelir elde edenden alınan vergilerin artırılması doğru bir politikadır." önermesine öğrencilerin %18,3'lük oranının katılmadığı görülmektedir. Öğrencilerin %60,9 gibi çok yüksek bir oranının bu önermeyi desteklediği ve daha fazla tüketenden değil, daha fazla gelir elde edenden alınan verginin arttırılması gerektiğini savunmaktadır.

3.3.4- Demografik Faktörlerin Vergi Algısına Etkisi

Bu çalışmanın analizi sırasında, aralarında anlamlı ilişki kurulan ve ilişkinin yönü tespit edilebilen korelasyon sonuçlarından bazıları aşağıda sıralanmaktadır.

3.3.4.1- Tüketim Vergilerinin Ağırlığı (F1) ve Cinsiyet İlişkisi

Tüketim vergilerinin ağırlığını (F1) kapsayan sorulara verilen cevapların ortalamaları dikkate alınarak yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda erkek ve kız öğrencilerin tüketim vergilerinin ağırlığına ilişkin algıları arasındaki farkların istatistiki olarak önemli olduğu bulunmuştur (U= 88412.00, P=0,047<0,05).

Tablo 7: Mann-Whitney U Testi ve Korelasyon Testi Sonuçları (Tüketim Vergilerinin Ağırlığı-Cinsiyet)

Mann-Whitney U Testi Sonuçları					
Cinsiyet		**N**	**Sıra Ort.**	**U**	**p**
F1	Kız	545	435,22	88412,00	.047
	Erkek	352	470,33		
	Toplam	897			

Korelasyon Testi Sonuçları			**F1**	**Cinsiyet**
Kendall's tau_b	F1	Korelasyon	1,000	,056*
		Anlamlılık	.	,047
		N	897	897
	Cinsiyet	Korelasyon	,056*	1,000
		Anlamlılık	,047	.
		N	897	897
Spearman's rho	F1	Korelasyon	1,000	,066*
		Anlamlılık	.	,047
		N	897	897
	Cinsiyet	Korelasyon	,066*	1,000
		Anlamlılık	,047	.
		N	897	897

*Korelasyon 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Sıra ortalamaları dikkate alındığında "Tüketim Vergisinin Ağırlığı (F1)" sorularına erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha yüksek puan verdikleri anlaşılmaktadır. Tablo 7'nin incelenmesi sonucunda korelasyon katsayısının pozitif olarak bulunması (Kendall: ,056; Spearman: ,066) tüketim vergilerinin ağırlığı faktörü ile cinsiyet arasında pozitif yönlü[34] ve zayıf[35] bir ilişkinin

[34] Bu ilişkinin pozitif yönlü olması korelasyon katsayılarının pozitif işaretli olmasından kaynaklanmaktadır.

[35] Korelasyon katsayısı 0 ile 1 arasında bir değer olabilmektedir. Korelasyon katsayısı eğer 0,00 ile 0,50 arasında ise ilişki "zayıf", 0,50 ile 0,70 arasında ise ilişki "orta", 0,70 ile 1,00 arasında ise ilişki "çok kuvvetli" olarak kabul edilmiştir (Abdullah CAN. a.g.e. s.374-376; Beril DURMUŞ ve diğerleri. *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*. 5. Baskı. Beta Basım Yayın Dağıtım. İstanbul. 2013. s.145.)

olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, cinsiyet farklılığı tüketim vergilerinin ağırlığına yönelik algıyı etkilemektedir.

3.3.4.2- Tüketim Vergilerinin Ağırlığı (F1) İle Aylık Harcama Tutarları Arasındaki İlişki

"Tüketim Vergilerinin Ağırlığı (F1)" sorularına verilen cevapların ortalamaları dikkate alınarak yapılan Kruskal-Wallis testi sonucunda öğrencinin aylık harcama tutarı arasındaki farkların istatistiki olarak önemli olduğu ortaya çıkmaktadır (P=0,003<0,05).

İkili karşılaştırma testine göre, aylık harcaması 1.001 TL ve üzeri olan öğrencilerin aylık harcaması 501-750 TL (P=0,034<0,05) ile aylık harcaması 301-500 TL (P=0,004<0,05) arasında olan öğrencilerin verdiği cevaplar arasındaki farklılığın anlamlı olduğu Tablo 8'de yer alan değerlerde görülmektedir.

Tablo 8: Kruskal-Wallis Testi, Korelasyon Testi Sonuçları (Tüketim Vergilerinin Ağırlığı-Aylık Harcama Tutarı) ve İkili Karşılaştırma Testi

Kruskal-Wallis Testi Sonuçları						**Korelasyon Testi Sonuçları**				
Aylık Harcama Tutarı		**N**	**Sıra Ortalaması**	**Test İstatistiği**	**Toplam**				**F1**	**Aylık Harcama Tutarı**
F1	300 TL ve altı	70	478,07	Ki-kare	16,024	Kendall's tau_b	F1	Korelasyon	1,000	-,094**
	301-500 TL	262	479,26	S.der.	4			Anlamlılık	.	,000
	501-750 TL	277	458,44	Anlamlılık	,003			N	897	897
	751-1.000 TL	199	422,90				Aylık Harcama Tutarı	Korelasyon	-,094**	1,000
	1.001 TL ve üzeri	89	366,03					Anlamlılık	,000	.
	Toplam	897						N	897	897
İkili Karşılaştırma Testi							F1	Korelasyon	1,000	-,122**
F1-Aylık Harcama Tutarı			**Test İstatistiği**	**Standart Sapma**	**Anlamlılık**			Anlamlılık	.	,000
1.001 TL ve üzeri ile 751-1000 TL			56,871	32,981	,846			N	897	897
1.001 TL ve üzeri ile 501-750 TL			92,401	31,514	**,034**	Spearman's rho	Aylık Harcama Tutarı	Korelasyon	-,122**	1,000
1.001 TL ve üzeri ile 301-500 TL			113,228	31,732	**,004**			Anlamlılık	,000	.
501-750 TL ile 301-500 TL			20,826	22,829	1,000			N	897	897
751-1.000 TL ile 301-500 TL			56,357	24,320	,205	**Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır.				

Tablo 8'de yer alan Kendall (-,094) ve Spearman (-,122) değerleri incelendiğinde bu ilişkinin negatif yönlü ve zayıf olduğu bulunmuştur. Tablo incelendiğinde aylık harcaması 301-500 TL ve 501-750 TL arasında olan öğrencilerin aylık harcaması 1.001 TL ve üzeri olanlardan daha yüksek puan verdikleri görülmektedir. Bu durum ise aylık harcama tutarı 1.001 TL ve üzerinde olan öğrencilerin tüketim vergilerinin ağırlığını, aylık harcama tutarı düşük (301-500 TL ve 501-750 TL) olan öğrencilere nazaran daha farklı algıladıkları sonucunu vermektedir.

3.3.4.3- Zararlı Ürünler Üzerindeki Tüketim Vergilerine Verilen Destek (F3) İle Çocukluğun Geçirildiği Yer Arasındaki İlişki

Zararlı ürünler üzerindeki tüketim vergilerine verilen destek (F3) sorularına verilen cevapların ortalamaları dikkate alınarak yapılan Kruskal-Wallis testi sonucunda çocukluğun geçirildiği yerler arasındaki farkların istatistiki olarak önemli olduğu sonucu bulunmuştur (P=0,015<0,05).

Çocukluğunun büyük bölümünün geçirildiği yer dikkate alınarak yapılan ikili karşılaştırmalarda çocukluğunun büyük bölümünü köyde geçirenler ile il (P=0,026<0,05) ve büyük şehirde (P=0,010<0,05) geçirenlerin tutumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9: Kruskal-Wallis Testi, Korelasyon Testi Sonuçları (Zararlı Ürünler Üzerindeki Tüketim Vergilerinin Ağırlığı-Çocukluğun Geçirildiği Yerleşim Yeri) ve İkili Karşılaştırma Testi

Kruskal-Wallis Testi Sonuçları						**Korelasyon Testi Sonuçları**				
Yerleşim Yeri		**N**	**Sıra Ort.**	**Test İstatistiği**	**Top.**				**F3**	**Y. Yeri**
F3	Köy	119	519,15	Ki-kare	12,34	Kendall's tau_b	F3	Korelasyon	1,000	-,078**
	Belde	72	445,81	S. der.	4			Anlamlılık	.	,002
	İlçe	275	454,13	Anlamlılık	,015			N	897	897
	İl	244	432,28				Yerleşim Yeri	Korelasyon	-,078**	1,000
	Büyükşehir	187	419,85					Anlamlılık	,002	.
	Toplam	897						N	897	897
İkili Karşılaştırma Testi							F3	Korelasyon	1,000	-,101**
Çocukluğun Geçirildiği Yerleşim Yeri		**Test İstatistiği**	**Standart Sapma**	**P**				Anlamlılık	.	,002
Büyükşehir-İl		12,433	25,039	1,000		Spearman's rho		N	897	897
Büyükşehir-Köy		99,301	30,211	**,010**			Yerleşim Yeri	Korelasyon	-,101**	1,000
İl-İlçe		21,852	22,658	1,000				Anlamlılık	,002	.
İl-Köy		86,868	28,806	**,026**				N	897	897
Belde-Köy		73,346	38,466	,566		**Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.				
İlçe-Köy		65,017	28,269	,215						

Tablo 9'da yer alan Kendall (-,078) ve Spearman (-,101) değerleri incelendiğinde bu ilişkinin ters yönde ve düşük seviyede olduğu sonucu elde edilmiştir. Çocukluğunun büyük bölümünü köyde geçirenlerin, çocukluğunun büyük bölümünü büyük şehirde ve ilde geçirenlerden daha yüksek puan verdikleri görülmektedir. Çocukluğunun büyük bölümünü köyde geçirenlerin, çocukluğunun büyük bölümünü büyük şehirde ve ilde geçirenlerden daha yüksek puan verdikleri ve bundan dolayı zararlı ürünler üzerindeki tüketim vergileri yükünü, çocukluğunun büyük bir kısmını ilde veya büyük şehirlerde geçirenlerden daha farklı algıladıkları ve destekledikleri sonucuna varılmıştır.

SONUÇ

İlk olarak 1970'li yıllarda literatüre konu olan vergi uyumu konusu yıllar ilerledikçe yapılan araştırmalarla çok boyutlu olarak gelişim göstermiş ve genişlemiştir. Vergi uyumu ile ilgili yapılan ilk çalışmalarda daha çok ekonomik ve mali faktörler üzerinde durulurken daha sonraki yıllarda yapılan çalışmalarda ise, vergi yüklenicileri olan kişilerin psikolojilerinin ve sosyal normların vergi uyumu üzerinde büyük etkiye sahip olduğu saptanmıştır.

Uygulamaya konulacak vergiler bakımından, bireylerin psikolojik durumlarının doğru analiz edilmesi ve vergi taraflarının sözü edilen durumdan olumsuz bir şekilde etkilenmemesi için ihtiyaç duyulan önlemlerin alınması büyük önem arz etmektedir. Bu analizlerin sonuçları dikkate alınarak vergilerin uygulamaya konulması hem verimli bir vergi uygulamasının oluşmasına hem de mükelleflerin vergi hakkındaki algı ve bilinçlerine olumlu bir şekilde etki edecektir.

Bu çalışmada elde edilen temel sonuçlara göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun en yüksek vergi hasılatının KDV başta olmak üzere, tüketim vergilerinden elde edildiğinin farkında oldukları, ancak tüketim üzerinden alınan vergilerin yoğunlukta olmasını doğru bulmadıkları görülmektedir. Katılımcıların %65,3 gibi çok yüksek bir oranının, devletin tüketim vergilerine ağırlık vererek kolay yolu seçtiği konusunda bir düşünceye sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca, öğrencilerin, servet vergilerine daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğine ilişkin görüşlere sahip oldukları tespit edilmiştir.

Tüketim vergileri tekil mal ve hizmetler bağlamında irdelendiğinde katılımcıların, mal veya hizmetler üzerinden iki defa vergi alınmasına büyük ölçüde karşı oldukları tespit edilmiştir. Bu konuyu test etmek için sorulan soruların tamamına (motorlu taşıtlar, akaryakıt, parfümeri ürünleri, beyaz eşya vb) verilen cevaplar incelendiğinde katılımcıların yaklaşık yarısının bir mal ve hizmet üzerinden iki defa vergi alınmasına (özellikle akaryakıt) karşı çıktıkları görülmektedir. Fakat zararlı ürünler üzerinden alınan yüksek miktardaki vergilere yönelik öğrenci tutumlarının zararlı ürünün türüne göre farklılaştığı görülmektedir. Sigara ve alkollü içecekler üzerinden alınan yüksek orandaki vergilerin katılımcılar tarafından büyük ölçüde desteklendiği, devletin sosyal amacının bir gereği olduğu kabul görmektedir. Buna karşılık akaryakıt ürünleri ve kolalı içeceklerden yüksek miktarda vergi alınması politikasının desteklenmediği ve devletin çevreyi ve sağlığı koruma politikasının katılımcılar tarafından pek gerçekçi görülmediği sonucu bulunmuştur.

Ödeme gücüne göre vergi alınması, vergi adaletinin bir gereğidir. Ödeme gücü ilkesi göz ardı edildiğinde, bireylerin vergi uygulamaları konusunda vergiye gönüllü bir şekilde uyum göstermesi güçleşir. Bu konuda katılımcıların bilinç düzeyinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Katılımcıların %65,8 gibi çok büyük bir oranı dar gelirlilerde KDV yükünün düşürülmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Katılımcıların fiş, fatura gibi belgeler ile ilgili algı ve tutumları incelendiğinde ise öğrencilerin, satın aldıkları mal ve hizmetlere ilişkin fiş ve fa-

turaları, ayrıca elektrik, su, doğalgaz faturalarını inceledikleri ve ödemiş oldukları vergi tutarının farkında oldukları görülmüştür. Buna rağmen mal veya hizmeti satın almadan önce, mal veya hizmetin fiyatı içindeki vergi tutarının katılımcılar tarafından pek fazla araştırılmadığı ortaya çıkmıştır. Bireylerin vergi algılarının ve bilinçlerinin yükseltilmesi bağlamında katılımcıların, fiyat etiketlerinde malın fiyatı ile vergi tutarının ayrı ayrı gösterilmesinin vergi farkındalığını nasıl etkilediği hakkındaki görüşleri alınmıştır. Katılımcıların %86,9 gibi çok yüksek bir bölümü fiyat etiketlerinde malın fiyatı ile vergi tutarının ayrı ayrı gösterilmesinin vergi farkındalığını artırdığını ifade etmiştir.

Çalışmanın son bölümünde Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis testleri uygulanarak öğrencilerin demografik özelliklerinin tüketim vergileri ile ilgili algı ile bilinç düzeyleri üzerinde etkili olup olmadığı incelenmiştir. Buna göre, çocukluğun geçirildiği yerleşim yerinin büyüklüğünün, cinsiyet farklılıklarının ve aylık harcama düzeylerinin katılımcıların tüketim vergileri ile ilgili algılarında farklılıklar oluşturduğu sonucu elde edilmiştir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda vergi algılamasının eğitimli bireylerde gerçeklerle daha fazla örtüştüğü ve buna bağlı olarak bilinç düzeyinin de yükseldiği ifade edilebilir. Dolaylı vergiler, vergi adaletini ihlal ettiğinden tüketim üzerindeki vergiler azaltılarak gelir vergisine ve diğer doğrudan vergilere ağırlık verilmesi gerektiği bireylerin görüşlerinde de kendini göstermektedir. Vergi sisteminin adil olduğu algısına sahip toplumlarda vergi uyumunun daha yüksek olduğu, yapılan çoğu çalışmada elde edilen bir sonuç olmuştur.

KAYNAKÇA

- AKTAN, C. C. (2012). *"Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı"*. Çimento İşveren Dergisi. Sayı. Ocak 2012. ss.1-11.
- BUYRUKOĞLU, S. ve ERASA, İ. (2012). *"Vergi Bilincinin Oluşmasında Mükellef Haklarının Yeri ve Önemi"*. Vergi Dünyası Dergisi. Sayı. 375. ss. 116-127.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2014). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. 20. Baskı, Pegem Akademi. Ankara.
- CAN, A. (2014). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. 3. Baskı. Pegem Akademi. Ankara.
- CANSIZ, H. (2015). *"Defterdarlık Çalışanlarının Vergi Algıları: Akhisar Örneği"*. Yönetim ve Ekonomi. Cilt 22. Sayı 2. ss.433-450.
- CHAN, C. W., S.TROUTMAN, C., O'BRYAN, D. (2000). *"An Expanded Model of Taxpayer Compliance: Empirical Evidence From The United States and Hong Kong"*. Journal of International Accounting, Auditing and Taxation. Cilt 9. Sayı 2. ss.83-103.
- DEMİR, İ.C. (2008). *Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri, Ege Bölgesi Örneği*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış doktora tezi). İzmir.
- DURMUŞ, B., YURTKORU, E. S., ÇİNKO, M. (2013). *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*. 5. Baskı. Beta Basım Yayın Dağıtım. İstanbul.
- DURMUŞ, M. A. (2015). "Üniversite Öğrencilerinin Vergi Bilinç Düzeylerinin Fiş-*Fatura Duyarlılığı* İle *İlişkisi: Aksaray Üniversitesinde Bir Araştırma"*. Journal of Social and Humanities Sciences Research. Cilt 5. Sayı 1. ss. 29-47.
- EGELİ, H. ve DİRİL, F. (2014). *"Vergi Bilincinin Oluşumunda Bilişim Teknolojilerinin Rolü: İzmir İli için Bir Uygulama"*. Sosyoekonomi Dergisi. Sayı 22. ss.34-56.
- EREN, E. (1996). *Yönetim ve Organizasyon*, 3. Baskı, Beta Yayınları. İstanbul.
- GENCEL, U. (2010). İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergi Bilinç Düzeyi; İzmir İli Aliağa İlçesi Örneği. Çanakkale Onsekiz

Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış yükseklisans tezi). Çanakkale.

- HO, D., C.K. HO, D., YOUNG, A. (2013). *"A Study of The Impact of Culture on Tax Complicance in China".* International Tax Journal. Mayıs-Haziran, ss.33-44.
- JİMENEZ, P. ve IYER, G. S. (2016) *"Tax Compliance in Social Settings: The* İnfluence *of Social Norms, Trust in Government, and Perceived Fairness on Taxpayer Compliance".* Advances in Accounting. Cilt 34. ss.17-26.
- KARATAŞ, S. *"Örnekleme Hesaplama"*. (http://aves.akdeniz.edu.tr/skaratas/dokumanlar). Erişim tarihi: 27 Eylül 2020.
- KASTLUNGER, B., G. DRESSLER, S., KİRCHLER, E., MİTTONE, L., VORACEK, M. (2010). *"Sex Differences in Tax Complience: Differentiating Between Demographic Sex, Gender-Role Orientation, and Prenatal Masculinization (2D:4D)"*. Journal of Economic Psychology. Cilt 31. Sayı 4. ss.542-552.
- MUTER, B. N., SAKINÇ, S., ÇELEBİ, K. (1993), *Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması.* Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü. Manisa.
- OBERHOLZER, R. ve STACK, E. M. (2014). "*Perceptions of Taxation: A Comparative Study of Different Population Groups in South Africa".* Repablic Relation Review. Cilt 40. Sayı 2. ss.226-239.
- OLADİPUPO, A. O. ve OBAZEE, U. (2016). *"Tax Knowledge, Penalties and Tax Compliance in Small and Medium Scale Enterprise in Nigeria"*. İBusiness. Cilt 8. Sayı 1. ss.1-9.
- ÖMÜRBEK, N., ÇİÇEK, H. G., ÇİÇEK, S. (2007). *"Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları"*. Maliye Dergisi. Sayı 153. ss.102-122.
- ÖZDAMAR, K. (2015). *Paket Programları ile İstatistiksel Veri Analizi*. 10. Baskı. Nisan Kitabevi. Cilt 1. Ankara.
- ÖZDEMİR, A. R. ve AYVALI, H. (2007). *"Vergi Bilincine Sahip Bireylerin Fiş veya Fatura Alma Duyarlılığını Etkileyen Faktörler"*. Maliye Dergisi. Sayı 153. ss.51-73.
- SAĞBAŞ, İ. ve BAŞOĞLU, A. (2005). "İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergiyi Algılaması: Afyonkarahisar İli Örneği". Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi. Cilt 7. Sayı 2. ss.123-144.
- SAĞLAM, M. (2013). *"Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Bilinci"*. Sosyoekonomi Dergisi. Cilt 19. Sayı 19. ss.315-334.
- SARAÇLI, S. (2011). *"Faktör Analizinde Yer Alan Döndürme Metotlarının Karşılaştırmalı İncelenmesi Üzerine Bir Uygulama"*. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi. Sayı 3. ss.22-26.
- SARUÇ, N. T. (2015). *Vergi Uyumu: Teori ve Uygulama*. Seçkin Yayınları. Ankara.
- SARUÇ, N. T. ve SAĞBAŞ, İ. (2003). "*Vergi Etiğinin Ölçümü: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma".* Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi. Cilt 5. Sayı 1. ss.79-96.
- TAYTAK, M. (2010). "İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik Bir Araştırma". Maliye Dergisi. Sayı 158. ss.496-512.